

Türk Ordusu İçin 1927-1928 Yıllarında Hazırlanan Bir Süvari Biniş Takımı Kataloğu¹

Savaş Volkan GENÇ* - Haluk PERK**

ÖZ

Haluk Perk Müzesi Arşivinde yer alan ve Ahmet Cevdet İstanbul Saraçlık Fabrikası tarafından 20 Mayıs 1928 tarihinde hazırlanan askeri biniş ve koşum takımları kataloğu 54 sayfadan oluşmaktadır. Harf devriminin yapıldığı senede hazırlandığı için eser hem Osmanlıca hem de Latin kökenli Türk alfabesi ile hazırlanmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Ordu gereksinimleri için hazırlanan katalog dönemin askeri operasyonlarında kullanılan süvari birliklerinin ihtiyaçlarına yöneliktir. Sipahi Zade Ahmet Cevdet imzası taşıyan çizimler, Müdafaa-i Milliye Vekâleti için 1927 ve 1928 senelerinde yapılan süvari biniş takımı, makinalı tüfek saraciyeye takımı, nakliye hamutu gibi örneklerden oluşmaktadır. Bunların yanı sıra ürünlerin üç parça maketi de koleksiyonda yer almaktadır. Bu orijinal çizimlerin yanı sıra o dönemde Türkiye Cumhuriyeti Ordusunun kullandığı ve Alman firmasınca hazırlanan eyer takımı, Fransız sivil eyer takımı, Rus araba hamutu, İngiliz askıları, çizimleri de yer almaktadır. Ahmet Cevdet, Rusçuk kuskunsuz eyer takımının çok ünlü olduğunu, Bulgaristan – Rusçuk'un en ünlü zanaatının saraçlık olduğunu ve kendisinin de Rusçuklu olduğunu söyler. Dönemin Bulgar Hükümeti'nin Şeminde kentinde bir saraçlık okulu açtığını, Türkiye'de ise mesleğin ölmeye yüz tuttuğunu belirtir. Alman eyer takımının Almanya da bile her imalathanede üretilmediğini, ustalık isteyen bir model olduğunu ve kendilerinin bu modeli bilimsel olarak uygun imal ettiklerini söyler. Üretimleri konusunda kendilerine olan güveni tüm ürünlerinin

307

¹ Bu makale Haziran 2018'de Norveç, Bergen'de gerçekleştirilen 43. Dünya Veteriner Hekimliği Tarihçileri Birliği Uluslararası Kongresi'nde "Catalogue of Cavalry Riding Equipment Prepared for the Turkish Army in 1927-1928" başlıklı poster bildirinin gözden geçirilerek genişletilmiş halidir.

* Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Veteriner Hekimliği Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı, Burdur/TÜRKİYE

E-posta: svgenç@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9153-060X, DOI: 10.32704/erdem.656957

** Koleksiyoner, Avukat, Haluk Perk Müzesi.

Makale Gönderim Tarihi: 15.06.2019 * Makale Kabul Tarihi: 25.11.2019 * (Araştırma Makalesi)

üzerine logolarını işledikleri söyleyerek belirtir. Yuvarlak mühür gibi olan logoda Arap harfleriyle “Ahmet Cevdet Saraçlık Fabrikası” yazmaktadır.

Cumhuriyetin ilanından sonra Lozan Barış Antlaşmasının imzalanmasına rağmen Türkiye sık sık iç isyanlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde karayolu ve demiryolu ulaşımının çok kısıtlı olması süvari birliklerinin önemini sürdürmesini sağlamıştır. Bu bakımdan ilgili saraciye ürünleri, bu ürünlerin hammadde üretimi yine süvari birliklerinin en büyük demir başı olan atlar ülke için çok büyük önem arz etmektedir.

Çalışmada Sipahi Zade Ahmet Cevdet İstanbul Saraçlık Fabrikası'nın kataloğu ve bu ürünlerin ilgili dönemde üretiminin ülke için neler ifade ettiği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Süvari biniş takımı, Haluk Perk Müzesi, saracılık.

Catalogue of Cavalry Riding Equipment Prepared for Turkish Army in 1927-1928

ABSTRACT

54 pages long catalogue of military riding and saddle equipments, which is currently in the Archive of Haluk Perk Museum, was prepared by Ahmet Cevdet Istanbul Factory of Saddlery on May 20, 1928. Since it is the time of alphabet reform, catalogue was printed both in Ottoman and Latin based Turkish Alphabet.

The catalogue which was prepared for the requirements of Army, designed to meet the needs of cavalry troops which are used in military operations in the first years of the Republic. Designs, made by Sipahi Zade Ahmet Cevdet, consists of cavalry riding equipment, machine gun saddler equipment, transportation horse collar made for Ministry of Defense (Müdafaa-i Milliye Vekâleti) in the years of 1927 and 1928. Furthermore, three-piece models of the products are also located in the collection. Apart from these original drawings, drawings of stable gear designed by a German firm and used by Republic of Turkey at the time, French civil stable gear, Russian car collar and British hangers are included. Ahmet Cevdet says that Ruschuk saddle set without backstrap was very famous, that Bulgaria- Ruschuk was famous for saddlery and that he was also form Ruschuk. He states that Bulgarian government opened a saddlery school in Shumen, that the profession was about to die in Turkey. He says that the German riding equipment cannot be produced in every factory even in Germany, that it is a model requiring mastery, and that they manufacture this model scientifically. He states that they embroider their logos on all their products because of the confidence in their production. It is written on the logo which is in the form of a round seal "Ahmet Cevdet Saddlery Factory" in Arabic letters.

After the proclamation of the republic, even though Lausanne Peace Treaty was signed, Turkey frequently encountered internal uprisings. In this period where main road and railroad transportation is very limited, cavalry troops have maintained their importance. In this respect, saddler products and raw material required for those, also horses which are keystones of cavalry troops had great importance to the country.

This study lays emphasis on catalogue prepared by Ahmet Cevdet Istanbul Factory of Saddlery and what significance manufacturing of these products had to Turkey.

Keywords: Cavalry riding equipment, Haluk Perk Museum, saddlery.

Giriş

Atlar savaşlar ve fetihlerde çığır açmıştır. At ya da savaş arabası üzerinden kullanılan silahla, avcı/savaşçı, hayvan ya da insana daha hızlı ulaşmış ve daha ölümcül saldırmıştır. Büyük İskender süvarileriyle Yunan uygarlığını dünyaya taşımıştır. Orta Çağ'da metal plakalar kuşanan şövalyeler bir çeşit proto-tank olup feodal beyler için savaşmışlardır. I. Dünya Savaşı'nda atlar yoğun şekilde kullanılmış, Savaş sonrası başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla biten, Türk Kurtuluş Savaşı'nın bitirici vuruşu olan, Büyük Taarruz'un belirleyicisi, Türk süvari hücumu olmuştur. Bu süvari hücumu tarihte zaferle biten son büyük süvari hücumudur. Cumhuriyet'in ilanı sonrası Türkiye'de sık sık iç isyanlar yaşanmıştır. Bu dönemde kara ve demiryolu ulaşımının çok kısıtlı olması, süvari birliklerinin önemini göstermiştir. Süvari birliklerinin en önemli demirbaşı olan atlar ve biniş takımlarının ülke için önemi çok büyük olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda dahi silah, yiyecek, yaralı taşıma ve askeri keşifler için atlar kullanılmıştır. Günümüzde de atlar hâlâ askerler tarafından tören dışındaki amaçlar için de kullanılmaktadır. Örneğin Afganistan'da, engebeli kırsal alanda devriye için atlar kullanılmaktadır (Anon 2018, Genç 2018:111).

Materyal ve Metot

Çalışma materyali Haluk Perk Müzesi Arşivi'nde yer alan ve Ahmet Cevdet İstanbul Saraçlık Fabrikası tarafından hazırlanan *Askeri Biniş ve Koşum Takımları Kataloğu*'dür. İnceleme, veteriner hekimliği tarihi, bilim tarihi ile ilgili kitap ve makalelerle desteklenmeye çalışılmıştır. Eser hem Osmanlıca hem de Latin kökenli Türk alfabesi ile yazılmıştır. Yöntem olarak; Arap harfleriyle yazılmış olan bölümlerin transkripsiyonu yapılarak, içerik analizi yolu izlenmiştir.

Bulgular

Ahmet Cevdet İstanbul Saraçlık Fabrikası'nın hazırladığı 20 Mayıs 1928 tarihli Katalog², kitap şeklinde bir baskı değildir. Birbirinden bağımsız 38 X 50 cm boyutlarında paftalar hâlinindedir. *Askeri Biniş ve Koşum Takımları* başlıklı eser, Türkiye'de harf devrimi yapıldığı yıl çıkarıldığı için hem Arap hem de Latin kökenli Türk alfabesiyle yazılmıştır. Millî Savunma Bakanlığı Savaş

² Haluk Perk Müzesi Koleksiyonu.

Dairesi Piyade Şubesi için hazırlanmıştır. Sipahi Zade Ahmet Cevdet imzası taşıyan çizimlerin yanı sıra ürünlerin maketi de koleksiyonda yer almaktadır. Katalog metni, imalathane sahibi Ahmet Cevdet tarafından kimi yerde tanıtım kataloğundan ziyade saraçlık konusunda sohbet şeklinde yazılmıştır. Arka kapakta, Latin harfleri ile saraçlığa veda ve bu kataloğu yetkililere sunmaktan duyduğu şerefi anlatan cümle vardır.

Katalogda yer alan ürünler şunlardır:

- Türk Ordusuna Özgü Alman Eyer Takımı. (Resim-1)
- Alman Süvari Eyer Takımı. (Resim-2)
- Fransız Tipi Subay Eyer Takımı. (Resim-3)
- Türk Subayına Özgü Eyer Takımı. (Resim-4)
- Sivil Fransız Eyer Takımı. (Resim-5)
- Meşhur Rusçuk Eyeri (Tatar Eyeri). (Resim-6)
- Çerkez Kuskunsuz Eyer. (Resim-7)
- Transvaal Formasında İngiliz Eyer Takımı.
- Binbaşı, Yarbay, Albay Rütbelerindeki Subaylara Özgü Eyer Takımı. (Resim-8)
- Subay Formasında Arka Tarafı Tırnaklı Eyer Takımı.
- Göğsü Düğümlü Koşum Takımı.
- Savaşçı Askerler İçin Guralı Koşum Takımı.
- Hamudi Koşum Takımı. (Resim-9)
- Rusçuk Hamut Takımı.
- Rusların Kullandıkları Tek Araba Hamuleleri Forması.
- Rus Hamutlu Koşum Takımı.
- Avusturya Çoklu Koşum Takımı.
- Alman Ordusunda Nakliyede Kullanılan Koşum Takımı.
- Alman Ordusunda Nakliyede Kullanılan Göğsüslüklü Koşum Takımı Başlığı.

- Kantarma Başlığı, Kılıç Askı Kayışı, Kam Başlığı.
- Göğüslük, Omuz Kayışı, Kolan, Çeki, Terbiye Kayışı.
- Talim ve Terbiye Takımı.
- Semer İçin Telti.
- At veya Katır Üzerinde Kullanılacak Makinalı Tüfek Semeri ve Madeni Aksesuarları.
- Makinalı Tüfek Gura ve Göğüslük Paldom.
- Makinalı Tüfek Semeri İçin Göğüslük ve Paldom Sagirliği.
- Makinalı Tüfek Semer Takımı.
- Makinalı Tüfek Şarjörülüğü.
- Kolan.
- Posta Nakliye Koşumu.
- Defter, Harita ve Evrak Çantası. (Resim-10)
- Askeri Sırt Çantası.

Ahmet Cevdet hazırladığı katalogda yeni tekniklerinden söz etmiş, farklı ülke imalatlarının çeşitli özelliklerini bir araya getirerek daha iyi ürünler yaptığını da belirtmiştir. Bunlardan biri 1928'de Alman Ordusu'nda kullanılan göğüslüklü koşum takımıdır. Bu, İstanbul Top ve Nakliye Okulu'nda kullanılmıştır.

Millî Savunma Bakanlığı İstanbul Nakliye Müfettişliği'nde, Nakliye Müfettişi Albay Hayri Bey, Nakliye Müdürü Yarbay Abdullah Bey, Ahırkapı Nakliye Kumandanı Binbaşı Makbil Bey, Binbaşı Şefik Bey, Yüzbaşı Rıfkı Bey, Yüzbaşı Tevfik Bey Topçu Nakliye Okulu Bölük Kumandanı, Saraç Esnafı İstanbul Delegatesi Ahmet Bey tarafından oluşturulan Komisyon tarafından bu ürünler değerlendirilmiş ve uygun bulunmuştur.

Ahmet Cevdet, Rusçuk Kuskunsuz Eyer Takımının çok ünlü olduğunu, Bulgaristan – Rusçuk'un en ünlü zanaatının saraçlık olduğunu ve kendisinin de Rusçuklu olduğunu söyler. Dönemin Bulgar Hükümeti'nin, Şeminde kentinde bir saraçlık okulu açtığını, Türkiye'de ise mesleğin ölmeye yüz tuttuğunu belirtir. Alman Eyer Takımının Almanya da bile her imalathanede üretilmediğini, ustalık isteyen bir model olduğunu ve kendilerinin bu modeli bilimsel olarak uygun imal ettiklerini söyler. Üretimleri konusunda ken-

dilerine olan güvenlerinin ispatı olarak tüm ürünlerinin üzerine logolarını işlemelerini gösterir. Yuvarlak mühür gibi olan logoda Arap harfleriyle “Ahmet Cevdet Saraçlık Fabrikası” yazmaktadır.

Saraçlık mesleği için; “Ya yoluna girip uygarlaşacak veya kendilerine başka bir iş arayacaklar” der. Semer imalının TBMM’de dahi tartışıldığını ve bu işlerin uzman ustaya teslim edilmesinin uygun görüldüğünü aktarmıştır. Hayvanlarının cidago ölçülerinin yanlış alınması ile doğacak sorunlardan saraçları sorumlu tutar, çünkü ona göre bu işlerin en çok kazananı saraçlardır, ölçü almayı da doğru olarak yapmak zorundadırlar. Usta bir saraç dururken bir kutucuya semer veya eyer yaptırmanın sakıncalarını anlatır. Yaptıkları çantalar için de zevk sahibi kimseler tarafından beğenildiğini, ürünler için Avrupa’nın takdirine layık eserler dediklerini belirtmektedir.

Tartışma ve Sonuç

MÖ 50.000’den itibaren atlar insanlarla birlikte olmuş ve uygarlığımızın yaratılmasında büyük katkıları olmuştur. Evcilleştirilmesinin sonucu olarak, at ilk defa MÖ 2000 civarında Ön Asya’da Hint-Avrupa topluluklardan Hurriler tarafından askerî alanda kullanılmış, atlı-arabalarla ordu birlikleri kurmuşlardır. Konar-göçer hayatta insanoğlu at ile bütünleşerek, bozkır insanının parçası hâline gelmiştir. Kaşgarlı Mahmud, *Dîvânu Lugâti’t-Türk* adlı ilk Türkçe sözlükte “At Türkün kanadıdır” diyerek, konar-göçer Türklerin yaşamında atın önemini vurgulamıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda insanlık tüm çağların en büyük savaşlarını yaşamış, savaşta birincil güç olan at, zamanla makine sanayiinin gelişmesiyle önemini kaybetmiştir. Ancak 1920’lerin sanayisi, karayolu, demiryolu olmayan Türkiye’inde at hâlâ çok önemlidir, savaşta, tarımda, ulaşımda ana dinamik hâlâ attır (Belek 2015:111-118, Berkli 2007:65-74, Esin 2017:1315-1334, Gömeç 2016, Yılmaz 2012:117-133).

Askeri Biniş ve Koşum Takımları Kataloğu, dönemin askerî ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanmıştır. Katalogda yer alan ürünler çeşitli ülkelerde kullanılan koşum takımlarıdır. Buradan yola çıkarak, Ahmet Cevdet ve ekibinin dönemin modern bilgilerine sahip olduğu söylenebilir. Çizimler teknik başarısı kadar, estetik yönüyle de çok güzeldirler. Bu açıdan sanatsal bir eser olarak da koleksiyon özelliği taşıdığı iddia edilebilir. Katalog, geçmişte kullanılan eyer ve koşum takımlarının yer aldığı bir tarihi hafızadır, korunmalı ve geleceğe aktarılmalıdır. Günümüzde biniciler için yeni eyer modelleri yapımında esin kaynağı olarak da hizmet verebilir.

KAYNAKLAR

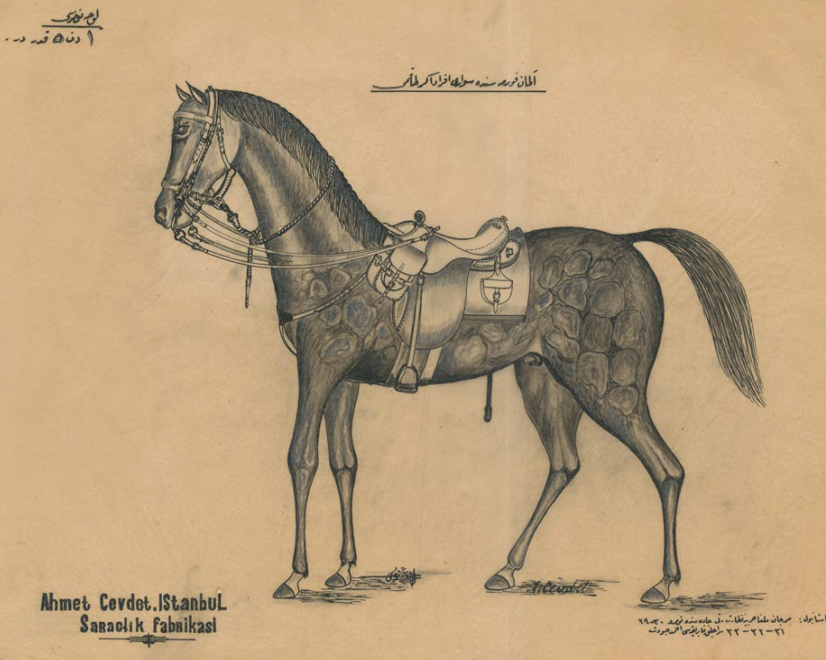
- Belek, Kayrat (2015). “Eski Türklerde At ve At Kültürü (Dünden Bugüne Kırgız Kültürel Hayat Örneği)”, *Gazi Türkiyat*, Bahar 16, s. 111-128.
- Berkli, Yunus (2007). “At Sembolizminin Türk Defin Geleneğindeki İzleri”, *EKEV Akademi Dergisi*, 30, s. 65-74.
- Esin, Osman (2017). “Orta Asya Ön Asya ve Anadolu Ekseninde Eski Türklerin Hayatında Önemli Bir Figür: At”, *Ulakbilge* 5, 14, s. 1315-1334.
- Genç, Savaş Volkan (2018). “İnsan ile At: Bir Yoldaşlığı Veteriner Hekimliği Tarihi Açısından Değerlendirme”, *II. Uluslararası ve XVI. Ulusal Veteriner Cerrahi Kongre Kitabı*, Medipress, Malatya: 110-111.
- Gömeç, Saadettin Yağmur (2016). “Türk Kültüründe At”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Bozkır Sempozyumu*, 7 Mayıs Konya, <https://www.altayli.net/turk-kulturunde-at.html> (Erişim Tarihi: 15/06/2019).
- <http://www.equineheritageinstitute.org/shaping-civilizations-the-role-of-the-horse-in-human-societies/> (Erişim Tarihi: 06/04/2018).
- Yılmaz, Orhan (2012). “Türkiye Yerli At Irkları ve Bir Koruma Çalışması”, *YYÜ Tar. Bil. Dergisi*, 22(2), s. 117-133.

Resim-1

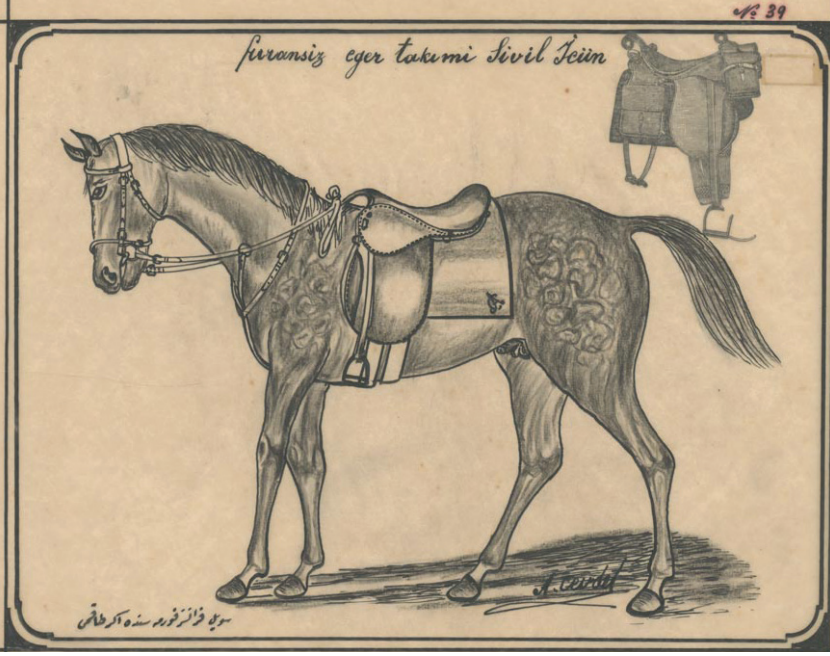

315

Resim-2

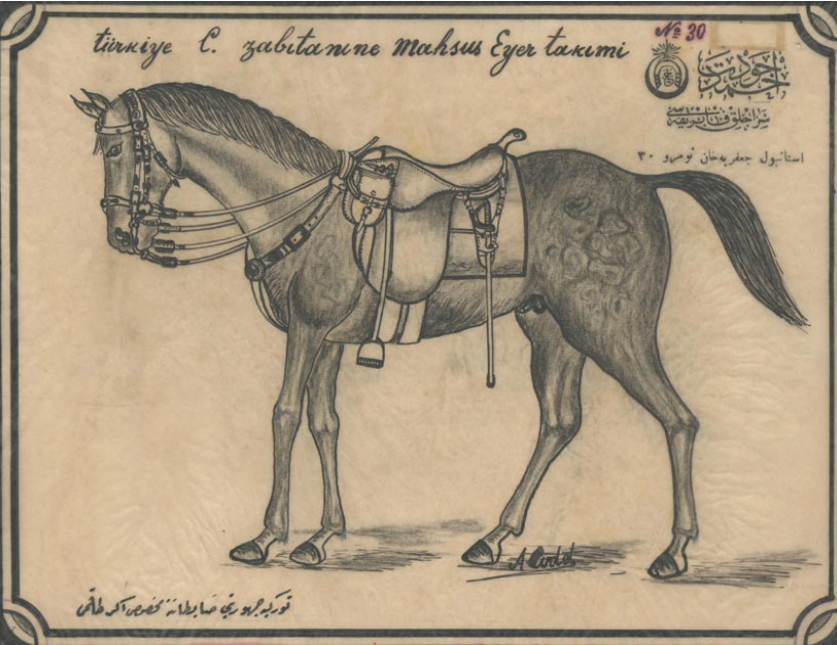

Resim-3

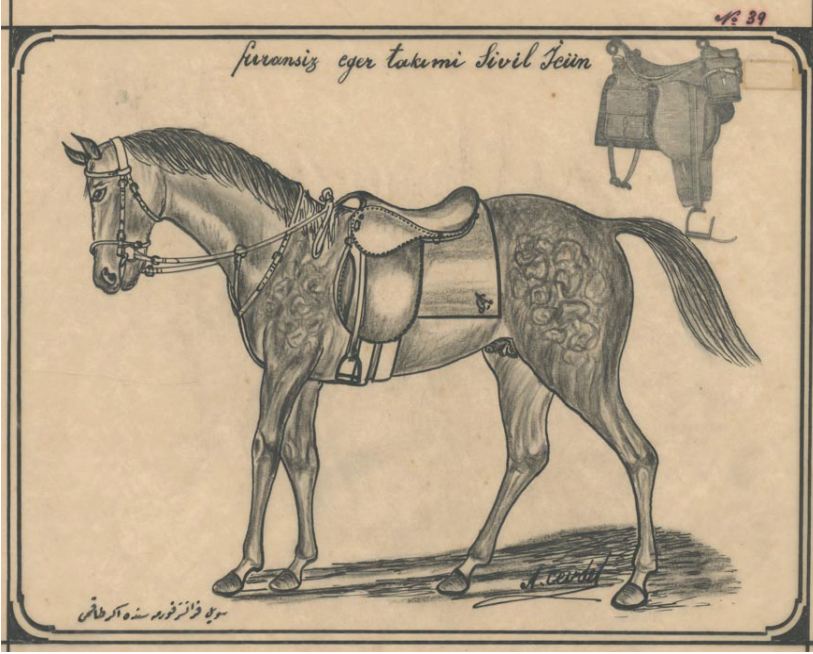

316

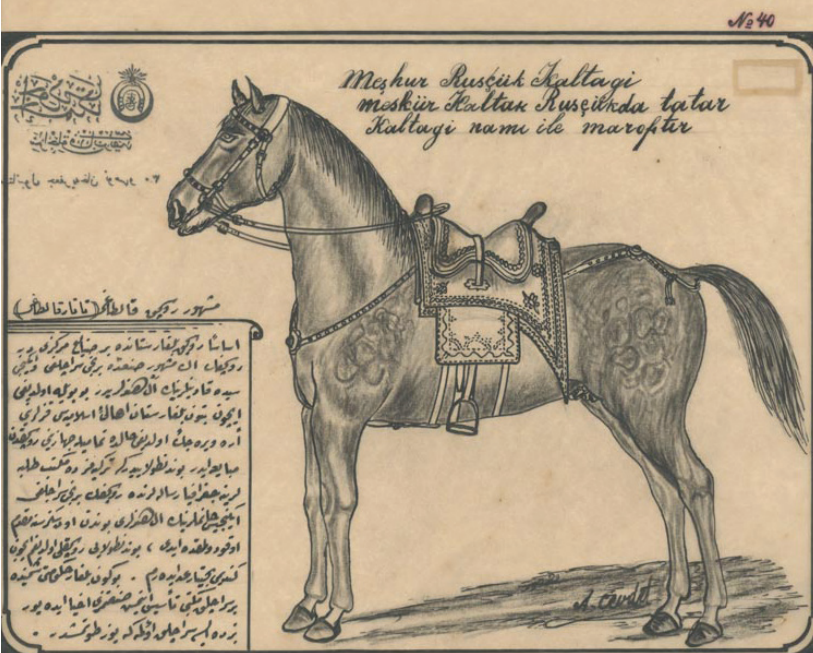
Resim-4

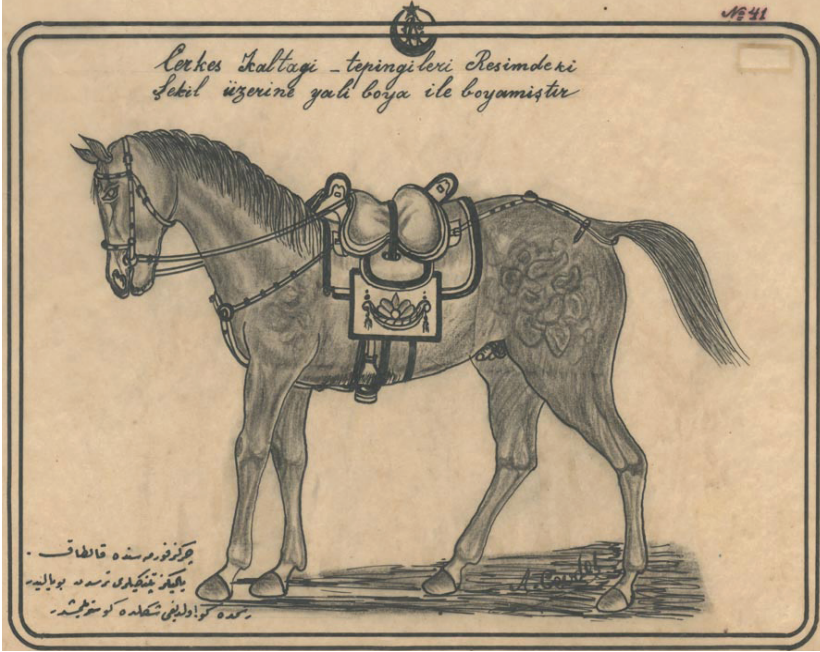
Resim-5

Resim-6

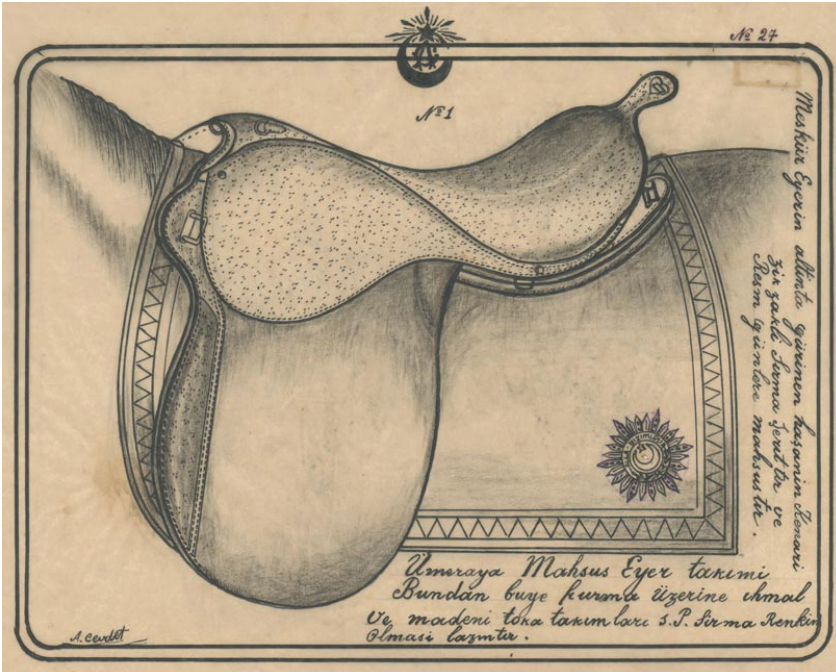

Resim-7

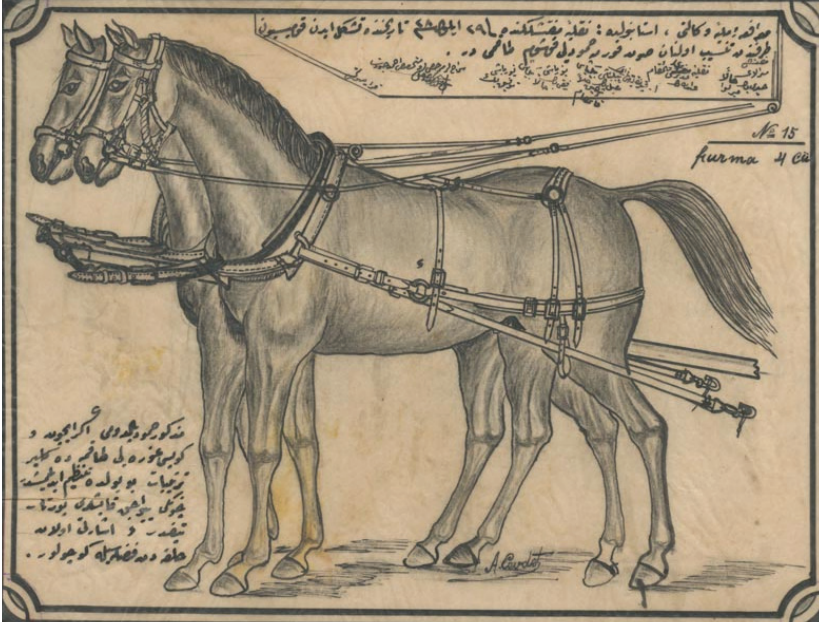

318

Resim-8

Resim-9

Resim-10

